احسان سلطانی

پدیده رو به رشد شهرنشینی و توسعه کلان‌شهرهایکی از مشخصه‌های اصلی و مهم جهان امروز به‌شمار می‌رود. در یک قرن بیش در حدود ۱۰ درصد جمعیت جهان ساکن شهرها بودند که هم‌اکنون این سهم به بیش از ۵۰ درصد رسیده و در سه دهه آینده به ۷۰ درصد خواهد رسید. در ایران سهم جمعیت شهرنشین از ۳۰ درصد کل جمعیت کشور در شش دهه قبل به بیش از ۷۰ درصد درحال‌حاضر بالغ شده است. افزایش شدید جمعیت کلان‌شهرها که به‌ویژه در کشورهای درحال‌توسعه با رشد نامتوازن، نامتعادل و بی‌رویه توأم است، مشکلات و معضلات زیادی در حوزه‌هایی مانند تأمین شغلی، مسکن، خدمات شهری، حمل‌ونقل و محیط زیست ایجاد کرده است. توسعه شهری اگر به‌درستی مدیریت شود، رشد پایدار اقتصادی را تسهیل و منافع رفاه اجتماعی را ترویج می‌کند. فعالیت‌های صنعتی و تجاری علاوه بر اینکه در مناطق شهری یا حاشیه آنها انجام می‌شود، از طریق شهرها خدمات‌رسانی، بازاریابی و تأمین مالی می‌شود. به صورتی که در اغلب کشورها بین ۵۰ تا ۸۰ درصد تولید ناخالص داخلی در مناطق شهری صورت می‌گیرد. یک شهر واقعی، شهری است که قادر به جذب و حفظ سرمایه‌ها، مردم و ایده‌ها و همین‌طور حفظ کارکرد خود در درازمدت باشد. یک شهر قابل زندگی به‌واسطه چالاکی و سرزندگی رشد اقتصادی در نتیجه تمدد و قدرت اتصالات و ارتباطات اقتصادی، به همراه توازن و تعادل بین مؤلفه‌های پایداری محیط زیست، کیفیت زندگی، تنوع فرهنگی، امنیت و همبازی اجتماعی- سیاسی توصیف می‌شود که مسلماً فقط از طریق نظام تدبیر و تمشیت امور خوب و رهبری کارآمد شهری قابل حصول است.

رشد ابعاد شهرها و میزان تأثیرگذاری آنها موجب شده تا شهرداری‌ها از قدرت و اهمیت بیشتری در رسیدگی و تأمین نیازهای جوامع برخوردار شوند. هم‌اکنون نقش شهرداری‌ها نه‌فقط به ارائه خدمات اولیه شهری، همچنین به حوزه‌هایی مانند تسهیل کسب‌وکار و ترویج ثبات اقتصادی و اجتماعی به منظور رشد و برابری درآمدی شهروندان نیز گسترش یافته است. بنابراین ضمن تأمین زیرساخت‌ها، تسهیلات عمومی و خدمات اولیه شهری، موضوعات متعدد و متنوعی از قبیل کیفیت زندگی شهری، فعالیت اقتصادی، درآمد و رفاه شهروندان، محیط زیست و انتشار آلاینده‌ها، تأمین اوقات فراغت، مسائل اجتماعی و فرهنگی، آموزش و بهداشت، کاهش نابرابری‌های اجتماعی، توسعه و کاربری زمین و تولید مسکن، جابه‌جایی و ترافیک شهری، مدیریت ریسک‌های شهری، نوآوری و ارتباطات، دولت الکترونیک، مهاجرت و امنیت و ایمنی، نیز در دستور کار مسئولان و دست‌اندرکاران امور شهری در سطح جهان و به‌ویژه مناطق توسعه‌یافته قرار گرفته است. مدیریت شهری خوب کلید پیشرفت توسعه پایدار است که فراهم‌کننده ساختارهای نهادی پشتیبان و منوق‌های نیل به توسعه پایدار بود، مشخصه‌های اصلی مدیریت شهری کارا و کارآمد، میزان مشارکت شهروندی و جوابگویی بالا، سطح پایین فساد، شفافیت، جامعیت قانون و کارآمدی و کارایی در امور اقتصادی است.

مدیریت شهری و شوراها

در ایران نظام تدبیر و تمشیت امور شهری ذیل قانون تشکیل شوراهای شهر قرار گرفته است. بر فعالیت شوراها در اصول ششم، هفتم، دوازدهم و شش اصل دیگر قانون اساسی گشوده تر و در این اصول بر تصمیم‌گیری و اداره امور کشور در سطوح ملی، استانی و شهری تصریح شده است. بر طبق قوانین مصوب سال ۱۳۷۵ (و اصلاحی سال ۱۳۸۶) برای بیشبرد سریع برنامه‌های اجتماعی، اقتصادی، عمرانی، بهداشتی، فرهنگی، آموزشی و سایر امور رفاهی از طریق همکاری مردم با توجه به مقتضیات محلی، اداره امور هر روستا، بخش و شهر یا استان با نظارت شورایی به نام شورای روستا، بخش و شهر یا استان صورت می‌گیرد.

انتخابات سراسری اولین دوره شوراهای شهر و روستا در هفتم اسفند ۱۳۷۷ با مشارکت ۲۴ میلیون نفر و دومین دوره انتخابات در سال ۱۳۸۱ با مشارکت ۲۰ میلیون نفر برگزار شد. سومین و چهارمین دوره انتخابات شوراها در سال‌های ۱۳۸۵ و ۱۳۹۲ به‌ترتیب با مشارکت حدود ۲۸میلیون و ۳۲ میلیون نفر انجام شد و پنجمین دوره این انتخابات در ۲۹ اردیبهشت سال ۱۳۹۶ برگزار خواهد شد. در انتخابات سال ۱۳۹۶ شوراهای اسلامی شهر و روستا، تعداد اعضای اصلی و علی‌البدل شوراهای شهر به شرح زیر است:

-شهرهای ۵۰۰ هزارنفر: پنج نفر عضو اصلی و سه نفر عضو علی‌البدل

-شهرهای با جمعیت ۵۰ هزارنفر تا ۵۰۰ هزارنفر: هفت نفر عضو اصلی و پنج نفر عضو علی‌البدل

-شهرهای با جمعیت ۲۰۰ هزارنفر تا ۵۰۰ هزارنفر: ۹ نفر عضو اصلی و شش نفر عضو علی‌البدل

-شهرهای با جمعیت ۵۰ هزارنفر تا یک میلیون نفر: ۱۱ نفر عضو اصلی و هفت نفر عضو علی‌البدل

-شهرهای با جمعیت یک میلیون نفر تا دو میلیون نفر: ۱۳ نفر عضو اصلی و هشت نفر عضو علی‌البدل

-شهرهای با جمعیت بیش از دو میلیون نفر: ۱۵ نفر عضو اصلی و ۱۰ نفر عضو علی‌البدل

-شهرتهران: ۲۱ نفر عضو اصلی و ۱۱ نفر عضو علی‌البدل

شورای شهر که نمایندگان آن از سوی مردم انتخاب می‌شوند، وظایف اصلی انتخاب شهردار، تصویب بودجه و نظارت بر عملکرد شهرداری را برعهده دارد. براساس مفاد قانون شهرداری و نیز قانون تشکیلات شورای اسلامی کشور، این نهاد یک مرجع تصمیم‌گیری و نظارتی با اختیارات وسیع دراین‌خصوص است که برخی وظایف آن واجد جنبه‌های وضع مقررات و برخی دیگر از وظایف آن، جنبه‌های نظارتی و مراقبتی دارد. خلاصه اهم وظایف و اختیارات شورای اسلامی شهر به شرح زیر است:

۱- انتخاب شهردار برای مدت چهار سال

۲- بررسی و شناخت کمبودها، نیازها و نارسایی‌های اجتماعی، فرهنگی، آموزشی، بهداشتی، اقتصادی و رفاهی خود، انتخابیه و تهیه طرح‌ها و پیشنهادهای اصلاحی و راه‌حل‌های کاربردی

۳- تصویب آیین‌نامه‌های پیشنهادی شهرداری، نظارت بر حسن اجرای مصوبات شورا و طرح‌های مصوب و تأیید صورت جامع درآمد و هزینه شهرداری و انتشار آن

۴- تصویب بودجه، اصلاح و متمم بودجه سالانه شهرداری و مؤسسات و شرکت‌های وابسته، تصویب واحدهای پیشنهادی شهرداری و معاملات و نظارت بر آنها اعم از خرید، فروش، مطالعه و اجاره

۵- نظارت بر حسن اداره امور مالی شهرداری و کلیه سازمان‌ها، مؤسسات، شرکت‌های وابسته و حفظ سرمایه، دارایی‌ها، اموال عمومی و اختصاصی شهرداری و همچنین نظارت بر حساب درآمد و هزینه آنها با انتخاب حسابرس رسمی و اعلام موارد نقض و تخلف به شهردار و پیگیری‌های لازم

۶- تصویب اساسنامه مؤسسات و شرکت‌های وابسته به شهرداری

۷- بررسی و تأیید طرح‌های هادی و جامع شهرسازی و تفصیلی و حریم و محدوده قانونی شهرها

۸- تصویب مقررات لازم جهت اراضی غیرمحصور شهری و نظارت بر اجرای طرح‌های مربوط به ایجاد و توسعه معابر، خیابان‌ها، میادین، فضاهای سبز و تأسیسات عمومی شهر

۹- تصویب لوایح برقراری یا لغو عوارض شهر و همچنین تغییر نوع و میزان آن، نرخ خدمات ارائه‌شده از سوی شهرداری و سازمان‌های وابسته به آن و نرخ کرایه وسایل نقلیه درون‌شهری

۱۰- نظارت بر حسن جریان دعاوی شهرداری، امور بهداشت حوزه شهر و امور سیماها و اماکن عمومی

۱۱- تصویب نامگذاری معابر، میادین، خیابان‌ها، کوچه‌ها و کوی‌ها در حوزه شهری و همچنین تغییر نام آنها

۱۲- اقدام درخصوص تشکیل انجمن‌ها و نهادهای اجتماعی، امدادی، ارشادی و تأسیس تعاونی‌های تولید و توزیع و مصرف و توزیع ارزاق عمومی

نظر به جایگاه و موقعیت مهم و گسترده نظام مدیریت شهری جهانی با ابعاد اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی و با توجه به وظایف و کارکردهای شورای شهر در ایران، ترکیب و کیفیت اعضای شورای شهر نقش و اهمیت بالایی در جهت اداره امور، آبادانی و توسعه پایدار شهری ایفا می‌کند. چنانچه ذکر شد اداره امور شهرها شامل زمینه‌ها و حوزه‌های متنوعی است که در صدر آنها موضوعات مهم اقتصادی، سرمایه انسانی، کیفیت زندگی، محیط زیست، اجتماعی و فرهنگی، تأمین مسکن، جابه‌جایی و ترافیک شهری، مدیریت ریسک‌ها، امنیت و ایمنی واقع است. همچنین معضلاتی مانند کاهش فقر و فساد، ایجاد اشتغال و تأمین آب در اغلب شهرهای کشور بر مسائل دیگر اولویت دارد. شوراهای شهر قدرتمند و توانمند با جذب سرمایه‌های مادی و استعدادهای انسانی برتر، اقتصاد شهر و به تبع آن سطح رفاه شهروندان را ارتقا داده و مسیر توسعه را هموار می‌کنند. بنابراین در زمینه توانمندی و کارکرد مؤثر و کارآمد شوراها، میزان تخصص و تجربه مرتبط با موضوعات و مدیریت شهری اعضای آنها دارای اولویت و نقشی قاطع است.

بررسی وارزیابی توانایی‌ها وتوانمندی‌های اعضای شوراهای دوره چهارم

برای ارزیابی توانایی‌ها و توانمندی‌های اعضای دوره چهارم شوراهای شهرهای کشور، با توجه به داده‌های در دسترس مانند متوسط زمان تحصیلات، ارتباط تحصیلات با موضوعات مدیریت شهری، سوابق کاری مرتبط با فعالیت‌های شهرداری و مدیریت شهری، سابقه عضویت در شورای شهر و جنسیت، تلاش می‌شود تا ترکیب و وضعیت اعضای شوراهای مراکز استان و شهرهای متوسط کشور، به صورت نسبی بررسی شود. نظر به اینکه اغلب شهرهای کشور دارای سایت اینترنتی شورای شهر هستند، از طریق سایت شورای شهرها اقدام به جمع‌آوری داده‌ها شد. با توجه به اینکه از بین ۳۱ مرکز استان، در سایت فقط ۱۵ استان و از بین ۵۰ شهر بزرگ و متوسط کشور، در سایت فقط ۱۸ شهر، اطلاعات، مشخصات و سوابق اعضای شورای شهر درج شده است، در نتیجه این گزارش دربرگیرنده اطلاعات اعضای شوراهای ۱۸ شهر تهران، اراک، اردبیل، ارومیه، اصفهان، بندرعباس، تبریز، زاهدان، زنجان، سمنان، سنندج، شهریار، شیراز، کرمان، ملارد، همدان، قم و یزد است.

نتایج جمع‌بندی مشخصات و سوابق عمومی اعضای شوراهای ۱۸ شهر بر حسب شاخص‌های (۱) متوسط زمان تحصیل، (۲) نسبت اعضا با تحصیلات دانشگاهی مرتبط با موضوعات شهری، (۳) نسبت اعضا با سوابق کار مرتبط با مدیریت شهری، (۴) شاخص کلی (میزان تحصیلات، ارتباط تحصیلات و سابقه شغلی)، (۵) سابقه عضویت در شورای شهر، (۶) سهم روحانیون از اعضای شوراهای شهر و (۷) سهم زنان از اعضای شورای شهر، ارزیابی و رتبه‌بندی می‌شود.

(۱) متوسط زمان تحصیل

شاخص متوسط زمان تحصیل که براساس کل سنوات تحصیل یا میزان تحصیلات پس از دیپلم سنجیده می‌شود، نشان‌دهنده سطح تحصیلات یا آموزش اعضای شورای شهر است. متوسط زمان تحصیل اعضای شوراهای کل ۱۸ شهر مورد مطالعه، ۱۷.۴ سال است که نزدیک به مقطع کارشناسی ارشد است. اعضای شورای شهرهای تهران و تبریز با متوسط زمان تحصیل نزدیک به ۳۰ سال (بین کارشناسی ارشد و دکترا) دارای بهترین سطح تحصیلات هستند. متوسط زمان تحصیل دیگر اعضای شورای شهرها به جز یزد که دارای کمترین میزان (در حد کارشناسی) است، بین کارشناسی و کارشناسی ارشد قرار دارد.

(۲) نسبت اعضا با تحصیلات دانشگاهی مرتبط با موضوعات شهری

هرچند میزان تحصیلات اعضا روی کیفیت شورای شهر تأثیر مثبت دارد، اما موضوع به‌راحت مهم‌تر، چگونگی و میزان ارتباط این رشته تحصیلی و تخصص آنها با موضوعات حوزه اداره امور و توسعه شهری است. بسیاری از رشته‌های دانشگاهی ارتباط درخور اعتنا و معنی‌داری با مدیریت و راهبری شهرها ندارد. برخی از رشته‌های تحصیلی اعضای شورای شهرها، متوسط نسبت اعضا با تحصیلات دانشگاهی مرتبط با موضوعات شهری به کل اعضا در ۱۷ شهر، ۲۹ درصد است. یعنی اینکه کرایش کارمرتبط با امور و مدیریت شهری در کل شوراهای ۱۵ شهر، ۲۸ درصد است. به‌ترتیب اعضای شورای شهرهای شیراز، تبریز، سمنان، ارومیه و زاهدان با نسبت اعضای با سوابق کار مرتبط با مدیریت شهری به کل اعضای بین ۴۰ تا ۵۰ درصد دارای میزان تجربه و سوابق کار بالاتری در رابطه با اداره امور شهری هستند. نسبت اعضای با تخصص و سابقه شهر تهران ۲۱ درصد و پایین‌ترین نسبت مربوط به شهر یزد با میزان ناچیز هشت درصد است.

(۴) شاخص کلی (میزان تحصیلات، ارتباط تحصیلات و سابقه شغلی)

این شاخص کلی با ترکیب وزنی شاخص‌های میزان تحصیلات، ارتباط تحصیلات و سابقه شغلی اعضای شورای شهر محاسبه می‌شود. براساس شاخص کلی، کیفیت اعضای شورای ۱۵ شهر ۳۷ است. شورای شهرهای شیراز، سمنان و تبریز با شاخص کلی بالای ۵۰ در وضعیت بالای متوسط و به‌ترتیب شورای شهرهای یزد، اراک، کرمان و سنندج با شاخص زیر ۳۰ در زیر حد متوسط قرار می‌گیرند. با وجود طیف وسیع متخصصان تحصیلی و تخصصی بیش از دوسوم اعضای شورای این شهرها ارتباطی با موضوعات اداره امور شهری ندارد. اعضای شورای شهرهای به‌ترتیب سمنان، شیراز، همدان و تبریز با نسبت بین ۳۹ تا ۴۸ درصد دارای وضعیت به‌مراتب بهتری بوده و اعضای شورای شهرهای یزد، ارومیه و اراک با نسبت زیر ۱۵ درصد از وضعیت مطلوبی برخوردار نیستند. اعضای شورای شهر تهران با نسبت ۱۸ درصد در زیر متوسط کشوری قرار دارد. شایان ذکر است که در کنار دارایودن مدرک تحصیلی مرتبط با امور و مدیریت شهری، تخصص، تجربه و کیفیت اخذ مدرک از اهمیت بیشتری برخوردار است.

(۳) نسبت اعضا با سوابق کار مرتبط با مدیریت شهری

وجود اعضای باتجربه و سوابق کاری مفید روی کارایی و کارآمدی عملکرد شورای شهر تأثیر غالب و قاطعی دارد. نسبت اعضای با سوابق اعضای بین ۴۰ تا ۵۰ درصد دارای میزان تجربه و سوابق کار بالاتری در مطالعه است. در بسیاری از شهرهای کشور، به جای توجه به شباخت، تخصص و تجربه مرتبط با اداره و توسعه شهرها، متأسفانه مسائل سیاسی، جناحی و فضای سطحی و احساسی در انتخاب اعضای شورای شهر ملاک قرار گرفته شده است.

(۵) سابقه عضویت در شورای شهر

سابقه عضویت در شورای شهر از سویی به معنای وجود تجربه بیشتر در انجام وظایف شورا و از سوی دیگر به مفهوم تداوم و استمرار انحصار قدرت شورای شهر در نزد اشخاص و گروه‌های خاص است و به نظر می‌رسد حد میانه حالت مطلوب باشد. میزان متوسط نسبت تعداد اعضای شورای شهر با سابقه عضویت قبلی به کل اعضای ۱۵ شهر، ۲۷ درصد است. شورای شهرهای یزد و سنندج به‌ترتیب با نسبت‌های ۵۴ و ۵۰ درصد دارای بالاترین نسبت استمرار عضویت در شورای شهر و شورای شهرهای کرمان، شیراز، زنجان و زاهدان با نسبت زیر ۱۵ درصد دارای کمترین میزان این نسبت هستند.

(۶) سهم روحانیون از اعضای شورای شهر

این سهم نشان‌دهنده حضور روحانیون در شورای شهر و اداره امور شهری است که برای اعضای شورای ۳۰ شهر مرکز استان و متوسط کشور کمتر از سه درصد است. از مجموع این ۳۰ شهر فقط هشت شهر دارای عضو روحانی هستند. شهر یزد با سهم ۱۵درصدی روحانیون از اعضای شورای شهر دارای بالاترین میزان در بین ۳۰ شهر مرکز استان و متوسط کشور است که پس از آن شهرهای مشهد و قم با به‌ترتیب سهم ۱۳ و ۱۰درصدی روحانیون قرار دارند. وجود روحانیون به مفهوم حضور چهره‌های صرفا روحانی نیست. چنانچه هر دو عضو روحانی شورای شهر قم دارای تحصیلات غیرحوزوی در مقاطع کارشناسی و کارشناسی ارشد هستند.

(۷) سهم زنان از اعضای شورای شهر

سهم متوسط زنان از کل اعضای شورای ۳۰ شهر مرکز استان و ۵۰ درصد دارای بالاترین نسبت استمرار عضویت در شورای شهر و شورای شهرهای کرمان، شیراز، زنجان و زاهدان با نسبت زیر ۱۵ درصد دارای کمترین میزان این نسبت هستند.

دوره چهارم شورای شهر تهران

کلان‌شهر تهران به‌عنوان پایتخت ایران نه‌تنها مرکز سیاسی، همچنین قطب اقتصادی و جمعیتی کشور نیز محسوب می‌شود. استان تهران با دارابودن ۱۶ درصد جمعیت کشور به‌تنهایی در حدود ۲۶ درصد از کل مصرف خانوارهای کشور را بر عهده دارد. درمجموع رتبع قرن اخیر، بیش از ۲۵ درصد سرمایه‌گذاری ساختمان‌های مسکونی شهری کشور در تهران صورت گرفته است که حدود ۱۰ درصد از کل تشکیل سرمایه ثابت ناخالص کشور را دربر می‌گیرد. بیش از ۶۰ درصد فعالیت‌های بانکی و پولی در تهران انجام می‌شود. بخش اعظم بازرگانی و ۳۰ درصد از کل حجم خردفروشی کشور در تهران متمرکز است.

مدیریت شهر تهران با مرکزیت اهمیت سیاسی، اقتصادی و اجتماعی خود شامل سه مؤلفه اصلی اقتصادی، اجتماعی و محیط‌زیستی است و اداره امور شهر تهران طرف تأمین زیرساخت‌ها و خدمات شهری نیست. تهران به‌عنوان پایتخت، نماد برایند عملکرد دولت‌ها به شمار می‌رود و پیامدهای نامطلوب اقدامات اشتباه آنها بیش از هر شهری در تهران خود را بروز می‌دهد. به‌عنوان مثال سیاست‌های مصرف انرژی و خودروسازی داخلی، اثر عمده خود را بر آلودگی هوا در تهران با سیاست‌های کلان اقتصادی بیش از هر شهری، تأثیر خود را بر تورم بهای زمین و مسکن در تهران و به تبع آن تنزل سطح زندگی و رفاه مردم این شهر بر جای گذاشته است. درهمین‌راستا ترکیب و کیفیت اعضای شورای شهر تهران و اشراف و تخصص آنها در امور اقتصاد کلان و شهری، اجتماعی و محیط‌زیستی، اهمیت و اولویتی دوچندان پیدا می‌کند.

اعضای برگزیده چهارمین دوره شورای شهر تهران شامل ۱۷ نفر از فهرست اصولگرایان، ۱۳ نفر از فهرست اصلاح‌طلبان و یک نفر مشترک در هر دو فهرست هستند. بیش از ۷۰ درصد اعضای شورای شهر تهران سیاست‌مدار هستند و پس از آنها ورزشکاران سهم غالب را دارند. با وجود اینکه از نظر میزان تحصیلات اعضای شورای شهر، تهران رتبه اول را در سطح کشور دارا است، اما فقط ۱۸ درصد آنها از تحصیلات مرتبط با مدیریت و توسعه شهری برخوردار هستند که ۴۰ درصد کمتر از میانگین ۱۷ شهر مرکز استان و متوسط کشور (با میزان ۲۹ درصد) است. این موضوع نشان‌دهنده گرایش مدرک‌گرایی افراطی در بین سیاست‌مداران و دولتمردان است که وجود صدها مرکز عرضه‌کننده مدارک تحصیلی دانشگاهی بی‌کیفیت و برخورداری از ارادت قدرت، منجر به سهولت کسب مدرک از سوی آنها شده است.

سهم اعضای شورای شهر با سوابق مدیریت‌های عالی دولتی بیش از ۳۰ درصد و سهم اعضا با سوابق نظامی ۲۵ درصد است و در همین شرایط سهم اعضا با سوابق کار و تحصیلات دانشگاهی مرتبط به‌ترتیب ۱۲ و ۱۸ درصد است. درمجموع تفوق سوابق و وابستگی‌های سیاسی و جناحی، بر صلاحیت‌های حرفه‌ای و تخصصی اعضای شورای شهر تهران به‌وضوح مشهود است. در بین ۳۱ عضو شورای شهر تهران نه‌تنها یک اقتصاددان حضور ندارد که حتی تخصص‌های علوم اجتماعی و محیط‌زیستی نیز خالی است. معدود اعضایی با تحصیلات مرتبط با اداره امور شهری منحصر به کرایش‌های شهرسازی، معماری و عمران است. مقایسه شاخص‌های کلی و تخصصی اعضای شورای شهر تهران با میانگین ۱۷ شهر مرکز استان و متوسط کشور، حاکی از ضعف شدید شهر تهران دراین‌باره است.

مشارکت در انتخابات شورای شهر

میزان مشارکت در انتخابات ادواری شوراهای شهر و روستا به جز دوره دوم به میزان ۵۰ درصد، در حدود ۴۰ درصد بود و درهمین‌حال میزان مشارکت مردم تهران در دوره‌های اول و سوم ۴۰ درصد است که در دور دوم به ۱۳ درصد کاهش و در دور چهارم به ۵۱ درصد افزایش یافت. درمجموع میزان مشارکت مردم در انتخابات شوراهای شهر و روستا قابل‌قبول تلقی می‌شود، اما موضوع مهم فقط میزان کمّی مشارکت نیست و آنچه بیشتر کیفیت انتخابات شوراها را تعیین می‌کند، تعداد منتخبان مندرج در هر برگه رای است؛ یعنی اینکه برگه‌های رای جقدر به صورت کامل پر شده‌اند. نکته کلیدی در میزان آرای اعضای شوراهای شهری و روستایی این است که نسبت آرای آنها به کل جمعیت در سن رای جقدر است و به عبارتی آنها چه سهمی از جمعیت شهر یا روستای حوزه انتخابی خود را نمایندگی می‌کنند.

شورای اسلامی شهر تهران، ری و شمیرانات در سه دوره اول ۱۵ عضو اصلی و شش عضو علی‌البدل داشت اما در دور چهارم (دوره اخیر) تعداد اعضا به ۳۱ عضو اصلی و ۱۲ علی‌البدل افزایش یافت. تعداد اعضای اصلی شورای شهر تهران با مصوبه مجلس در خرداد ۱۳۹۵ به ۲۱ نفر کاهش پیدا کرد.

در انتخابات دور چهارم شورای شهر تهران، از مجموع ۵.۵ میلیون نفر شرکت‌کننده در انتخابات، دومیلیون و ۷۸۶ هزار نفر مشارکت داشتند. کل آرای ماخوذه بر حسب تعداد کاندیداها کمتر از ۱۵.۵ میلیون نفر بود، یعنی اینکه هر نفر رای‌دهنده به صورت متوسط نام ۵.۶ نفر را در برگه‌های رای درج کرد. درحالی‌که امکان رای‌دادن به ۳۱ نفر عضو در توزیع رأی‌ها و مراقبه مناطق حاصل از تقسیم شهر بین اصحاب قدرت و در شهرهای بزرگ به خواط‌خلوت سیاست‌مداران و دولتمردان و بلکه‌ای برای صعود در سیاست تبدیل شده است. تعدد و تکثر روزافزون قدرت کاندیداها نشان می‌دهد که درایین‌میان هر شخص و گروهی، در صدد است که بخت خود را برای نشستن بر سر خوان گسترده رأی‌ها و منافع شهری بیازماید. عضویت در شوراهای شهر و روستا به معنی حضور در بخشی از قدرت و حاکمیت و دسترسی آشکار و پنهان به ابزارهای قدرت از جمله ثروت، اختیارات، اطلاعات و ارتباطات است. دو رویکرد در تعامل با منابع قدرت در جامعه وجود دارد. در رویکرد اول، تأمین منافع مادی فردی اولویت دارد و در این مسیر انجام خدمت به مردم، محدود به عدم تقابل منافع فردی با مصالح ملی و مردم است. در رویکرد دوم مصالح ملی و جمعی بر منافع فردی مقدم بوده و ابزارهای قدرت در جهت خدمت به جامعه به کار گرفته می‌شود. در صورتی که منافع جمعی در نظر گرفته شود، شایستگی تخصصی و حرفه‌ای و سلامت اخلاقی و مالی، باید مهم‌ترین شاخص‌ها در اولویت انتخاب اعضای شوراهای شهر و روستا محسوب شوند.

جمع‌بندی ونتیجه‌گیری

امروزه اداره امور و ارائه خدمات شهری گستره متنوعی از وظایف و کارکردها از ایجاد زیرساختارها تا تأمین انرژی، آب، حمل‌ونقل عمومی، نگهداری محیط شهری و همچنین مدیریت و بهبود موضوعاتی از قبیل هزینه‌های زندگی و کسب‌وکار، کاهش نابرابری‌های اقتصادی و اجتماعی، مبارزه با فقر و ایجاد تعادل و توازن شهری و توسعه پایدار را دربر می‌گیرد. در شهرهای مدرن حوزه‌هایی شامل نیروی کار ماهر، ظرفیت نوآوری، قابلیت زندگی، ارتباط‌پذیری، محتوای فرهنگی، شرایط محیطی و قابلیت اداره شهری از اهمیت و اولویت روزافزونی برخوردار شده است.

واژه نظام تدبیر و تمشیت امور عموما برای تشریح کرایش‌های تبرخیتی، کیفیت و راهبری درست اداره امور استفاده می‌شود. حوزه نظام تدبیر و تمشیت امور و مدیریت شهری شامل ابعاد «نظام تدبیر و تمشیت امور»، «مدیریت شهری»، «تأمین مالی امور شهری» و «مشارکت ذی‌نفعان و شهروندان» است. همه امور، فعالیت‌ها و اقدامات مهم در سایه برنامه‌ها و راهبردهای هدفمند و متناسب، حکمرانی خوب و مدیریت شهری کارآمد است که می‌توانند به حداکثر میزان موفقیت و کسب نتایج برسند. نظام تدبیر و تمشیت امور، موضوعات مهمی از قبیل میزان استقلال برنامه‌ریزی و بودجه‌ریزی منطقی و متناسب، تأمین جارچوب‌های قانونی و مقرراتی، جامعیت ارزیابی ریسک‌های، تهدیدها و چالش‌های شهری و درهم‌تنیدگی شفافیت، مفاهیم با فساد و تضمین حقوق قانونی شهروندان را شامل می‌شود. میزان مشارکت ذی‌نفعان و شهروندان در امور شهری شامل طرف‌های مدنی‌نهادی مشارکت شهروندان، میزان و چگونگی مشارکت در انتخابات، حق دسترسی آزادانه به اطلاعات، ارتباط عمومی و میزان رضایت‌مندی شهروندان، آرای نه‌چندان قابل توجه خود توانسته‌اند تا کاندیداهای مورد نظر خود را وارد شورای شهر کنند.

در راستای کیفیت پایین انتخابات و اعضای شورای شهر است که شهرها به جای مکانی برای رقابت و آسایش، به کانون‌های رسک و خطر مبدل شده و کیفیت زندگی شهروندان به‌شدت تنزل می‌کند. مدیریت‌های شهری به جای توسعه پایدار بر فروش فضاهای شهری و تراکم‌فروشی متمرکز می‌شود. شهرها به مرکز انتشار آلودگی تبدیل شده و به جای مدیریت جابه‌جایی شهری، با تفوق خیابان‌ها بر پیاده‌روها، ماشین بر انسان منزلت پیدا می‌کند. در اقتصاد رانتیر-نفتی کشور، شوراها به مکان توزیع رانت‌ها و مراقبه حاصل از تقسیم شهر بین اصحاب قدرت و در شهرهای بزرگ به خواط‌خلوت سیاست‌مداران و دولتمردان و بلکه‌ای برای صعود در سیاست تبدیل شده است. تعدد و تکثر روزافزون قدرت کاندیداها نشان می‌دهد که درایین‌میان هر شخص و گروهی، در صدد است که بخت خود را برای نشستن بر سر خوان گسترده رأی‌ها و منافع شهری بیازماید. عضویت در شوراهای شهر و روستا به معنی حضور در بخشی از قدرت و حاکمیت و دسترسی آشکار و پنهان به ابزارهای قدرت از جمله ثروت، اختیارات، اطلاعات و ارتباطات است. دو رویکرد در تعامل با منابع قدرت در جامعه وجود دارد. در رویکرد اول، تأمین منافع مادی فردی اولویت دارد و در این مسیر انجام خدمت به مردم، محدود به عدم تقابل منافع فردی با مصالح ملی و مردم است. در رویکرد دوم مصالح ملی و جمعی بر منافع فردی مقدم بوده و ابزارهای قدرت در جهت خدمت به جامعه به کار گرفته می‌شود. در صورتی که منافع جمعی در نظر گرفته شود، شایستگی تخصصی و حرفه‌ای و سلامت اخلاقی و مالی، باید مهم‌ترین شاخص‌ها در اولویت انتخاب اعضای شوراهای شهر و روستا محسوب شوند.

عکس: ایسنا

چالش کارآمدی شوراهای شهر و انتخابات دوره پنجم

شهرنشینی و مدیریت شهری

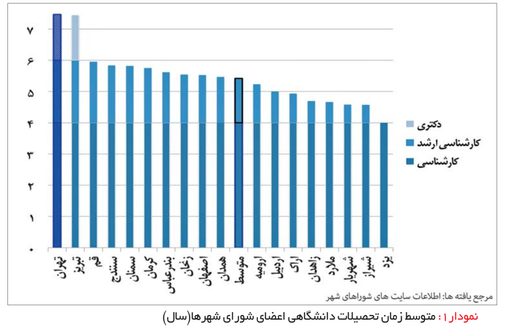

مرجع یافته ها: اطلاعات سایت های شوراهای شهر

نمودار ۱ : متوسط زمان تحصیلات دانشگاهی اعضای شورای شهرها(سال)

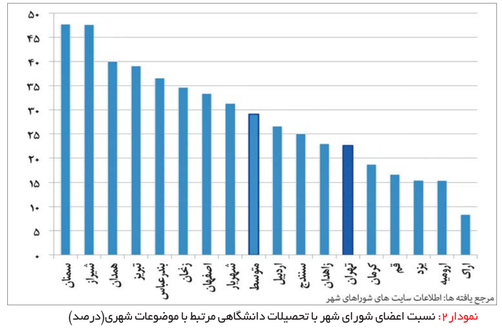

مرجع یافته ها: اطلاعات سایت های شوراهای شهر

نمودار۲: نسبت اعضای شورای شهر با تحصیلات دانشگاهی مرتبط با موضوعات شهری(درصد)

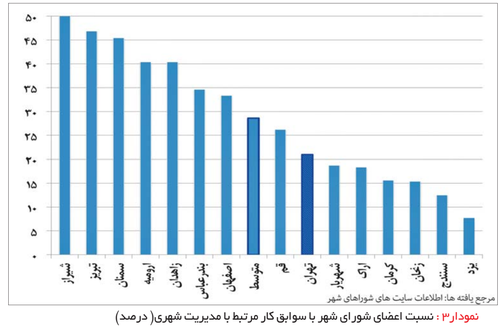

مرجع یافته ها: اطلاعات سایت های شوراهای شهر

نمودار۳ : نسبت اعضای شورای شهر با سوابق کار مرتبط با مدیریت شهری(درصد)

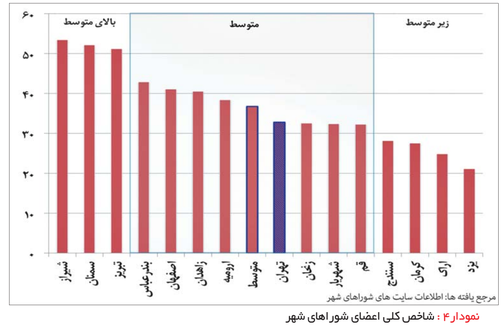

مرجع یافته ها: اطلاعات سایت های شوراهای شهر

نمودار۴ : شاخص کلی اعضای شوراهای شهر

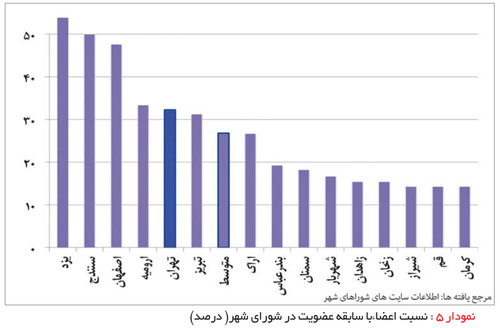

مرجع یافته ها: اطلاعات سایت های شوراهای شهر

نمودار ۵ : نسبت اعضا.با سابقه عضویت در شورای شهر(درصد)

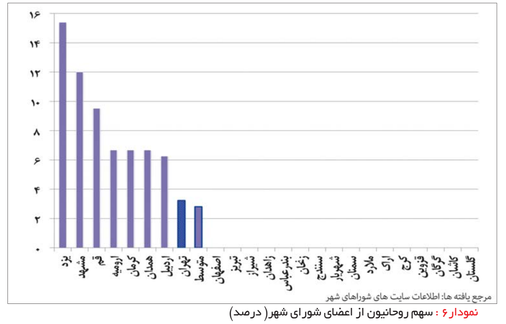

مرجع یافته ها: اطلاعات سایت های شوراهای شهر

نمودار۶ : سهم روحانیون از اعضای شورای شهر(درصد)

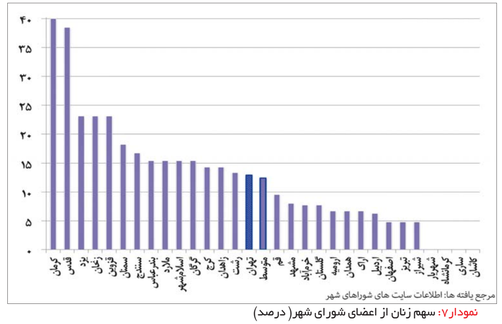

مرجع یافته ها: اطلاعات سایت های شوراهای شهر

نمودار۷: سهم زنان از اعضای شورای شهر(درصد)

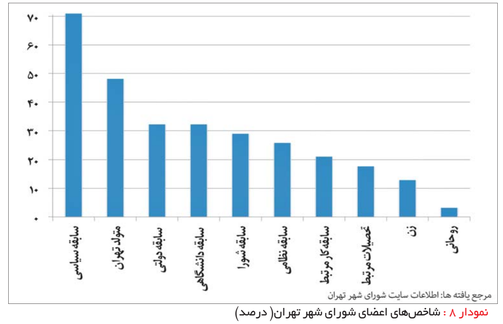

مرجع یافته ها: اطلاعات سایت شورای شهر تهران

نمودار ۸ : شاخص‌های اعضای شورای شهر تهران(درصد)

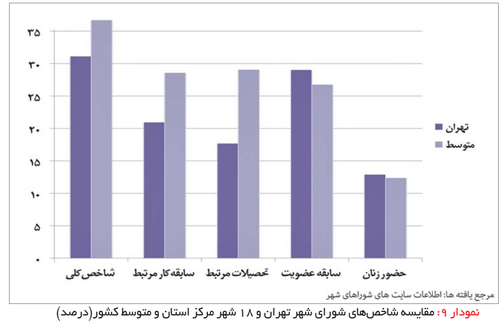

مرجع یافته ها: اطلاعات سایت های شوراهای شهر

نمودار ۹ : مقایسه شاخص‌های